

УДК 82-97:27-535.7-23:81'255.4=030.811.16=161.2
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2023.34.13>

Олег Кожушний, канд. філол. наук, д-р філософії (Богослов'я), доц.
ORCID: 0000-0002-5104-3161
e-mail: olorch@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЛІНГВІСТИЧНІ СХОЛІЇ ДО УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ 4–5 ПСАЛМІВ

*Псалтир є найвідомішою у світі збіркою релігійної поезії, яку активно використовують під час богослужінь представники всіх аврамічних релігій. З огляду на це, триває постійна робота богословів і філологів над тлумаченням і перекладами псалмів різними мовами і для різних цільових аудиторій. Незважаючи на появу поодиноких спроб перекладу Псалтиря сучасною українською літературною мовою, для вітчизняної науково-богословської спільноти залишається актуальним опрацювання біблійної поезії з погляду співвідношення єврейського і грецького текстів, а також їхнього адекватного відтворення українською мовою з урахуванням активного багатомовного використання слов'янського перекладу. Вказуючи практичний шлях для розв'язання цієї проблеми, автор пропонує до уваги власні лінгвістичні схолії до масоретського, грецького та слов'янського текстів 4–5 псалмів, а також пропонує варіант їхнього перекладу. Для роботи використовувалися оригінальні тексти за виданням *Biblia Hebraica Stuttgartensia* та *Septuaginta*, а також загальнозживаний нині текст Псалтиря церковнослов'янською мовою. З українськомовних перекладів дослідник орієнтується на богослужбовий Псалтир у Київському перекладі 1920 р., текст якого був відредагований у 1947 р. професорами Української Богословської Академії в Мюнхені, і Книгу Псалмів з перекладацького відділу Українського Біблійного товариства 2016 р., текст якої претендує на академічність і є останнім лінгвістичним словом з цієї теми в українській біблеїстиці.*

Ключові слова: Псалтир, слов'янський переклад, Септуагінта, масоретський текст, паралелізм, сучасний переклад.

Вступ. Запропонований нижче матеріал продовжує цикл статей, присвячених перекладу Псалтиря сучасною українською літературною мовою. У шістнадцятому томі фахового збірника наукових праць "Studia Linguistica" представлена перша стаття цього циклу, де окреслена актуальність для науково-богословської спільноти України всебічного опрацювання біблійної поезії і створення якісних перекладів останньої літературною українською мовою. Вказуючи практичний шлях для розв'язання цієї проблеми, автор запропонував до уваги власні лінгвістичні схолії до масоретського, грецького та слов'янського текстів найбільш уживаних із частотного погляду 50-го і 90-го псалмів, а також варіант їхнього перекладу. Проаналізувавши оригінальні тексти, особливу увагу дослідник приділив основному поетичному принципу біблійної поезії – паралелізму [1]. Проаналізовано також окремі лексеми, вислови та важкі для розуміння місця, які вже неодноразово ставали предметом фахової дискусії, і надані можливі варіанти їхнього перекладу [4, с. 71–85]. Результати роботи над текстами 1–3 псалмів опублікувалися у Віснику КНУ імені Тараса Шевченка "Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика" [5, с. 36–39].

Для роботи використовувалися оригінальні тексти за виданням *Biblia Hebraica Stuttgartensia* [11] і *Septuaginta* (ed. by Alfred Rahlfs) [13], а також загальнозживаний нині текст Псалтиря церковнослов'янською мовою. З українськомовних перекладів, насамперед автор орієнтується на богослужбовий Псалтир у Київському перекладі 1920 р., текст якого був відредагований у 1947 р. професорами Української Богословської Академії в Мюнхені [8], і Книгу Псалмів із перекладацького відділу Українського Біблійного товариства 2016 р. [7], текст якої претендує на академічність і є останнім лінгвістичним словом з цієї теми в українській біблеїстиці.

Результати дослідження. У цій статті автор продовжує ділитися своїми лінгвістичними схоліями, сфокусувавши нашу увагу на 4–5 псалмах.

Четвертий псалом продовжує тему третього, а саме: втеча царя Давида з Єрусалиму під час повстання проти

нього сина Авесалома, страждання, відчай через переслідування й нестачу у вірних йому людей продовольства, молитва й отримання захисту від Бога (2 Цар. 15–19 глави)¹. На противагу третьому, так званому "ранковому" псалму, четвертий – це "вечірня хвала", про що можна говорити з огляду на останній, дев'ятий його вірш:

9 В мирі я ляжу й відразу засну,

Бо Ти, Господи, єдиний оселив мене в безпеці.

Прокоментуймо відразу цей вірш. У першому рядку питання викликає лише прислівник *yahdav* (יָחַדָּב), який Септуагінта перекладає як *ἐπί τὸ αὐτὸ*, а слов'янський текст подає "вкупі"³. "Разом я ляжу й засну" – так, на нашу думку, єврейський оригінал наголошує на одночасності дії, яка є результатом мирного та впевненого налаштування людини. Таким розумінням зумовлено й наш переклад. Проблемою є переклад вислову *le'badad* (לְבַדָּד)⁴ у другому рядку, який іноді перекладають "мені єдиному" або "єдиного...мя", для чого немає достатніх лінгвістичних підстав, оскільки в тексті тут ідеться про Господа, а не про людину-псалмоспівця. Катὰ μόνας⁵ краще перекладати як "сам по собі", маючи на увазі Єдність Божої монади. Тому численні перекладачі погоджуються тут із лексемою "єдиний". *la'betah* (לְבֵטֵחַ)⁶ – "у безпеці" – саме цей варіант перекладу обираємо ми, спираючись на масоретський текст, оскільки він більше прозорий, ніж "оселяти на надії" і більше відповідає оригіналу, ніж "даєш мені жити безпечно".

La'menase'ah bi'neginot mizmor le'David – "Регентові. На негінот. Псалом Давида". Саме так перекладається перший вірш псалма, який не належить до основного тексту, а містить вказівку на авторство, спосіб виконання і звертається до регента хору. Цікавою є грецька фраза *εἰς τὸ τέλος*, яка так розуміє *la'menase'ah*, що й відтворюється слов'янською як "в кінці" і призводить до інтелектуального ступору всіх читців псалтиря цією мовою. Що таке "негінот"? Напевне, вид струнного інструменту, під супровід якого і виконувався цей псалом⁷. Наскільки слов'янська калькує Септуагінту і до яких непорозумінь це іноді призводить, бачимо з наступного надпису *mizmor le'David*, що з єврейської перекладається "псалом, що

¹ Для загальної обізнаності з тематикою псалма радимо читачеві познайомитися з 15–19 главами Другої книги Царств (Біблія).

² 03162 за "Єврейсько-руським словарем Стронга".

³ "В мире вкупе усну и почию...".

⁴ 00909-00910 за Стронгом.

⁵ "наодинці", "окремо", "сам по собі".

⁶ 00983 за Стронгом.

⁷ Букв.: "на струнних" (інструментах – К. О.).

належить Давиду". Септуагінта перекладає цей надпис, використовуючи давальний відмінок, що перегукується із граматиною біблійного івриту, де *le'* може передавати значення давального відмінка, а також значення належності. Слов'янська вдається до сліпого калькування, і ми отримуємо: "псалом Давиду", тоді виникає не одне запитання: хто тоді автор і якому Давиду адресовано псалом.

Другий вірш – це звернення Давида до Бога з проханням про допомогу.

*2 Коли я кличу, вислухай мене, Боже правди моєї.
В тісноті¹ Ти дав мені простір².*

Помилуй мене і вислухай молитву мою.

Для дієслова "вислухай" у першому рядку першого вірша актуальним було б вживання індикатива аориста, чого й дотримується Септуагінта, однак більшість перекладачів віддають перевагу імперативу презенса, який перегукується з останнім рядком. "Боже моєї правди", "Боже праведності моєї", "мій Боже справедливий", "Боже справедливості моєї" – усі ці варіанти мають право на існування і не суперечать один одному з погляду біблійної екзегези.

Починаючи з третього вірша, псалмоспівець дорікає своїм ворогам і веде із ними уявний діалог.

*3 Сино Людські! Допоки будете ганьбити славу
Мою?³*

Навіщо любите марноту і шукаєте неправди?

Тут маємо істотну відмінність між масоретським і грецькими текстами: "допоки будете твердосердими" (грец. *βαρυσκαρδιοι*) – "доколе тяжкосердий" (слов.) – "допоки ганьбитимете честь Мою" (евр.). Слово *chebodi* (חִבּוּדִים)⁴ може перекладатися як "слава" і "честь". Написання займенника "Моя" з великої літери свідчить про те, що у християнській екзегетичній традиції тут ідеться про честь і славу Христа. Маємо тут цікавий зразок паралелізму, де другий рядок пояснює зміст першого: що значить "ганьбити славу Мою". Після цього рядка міститься позначка – *διὰ ψαλμα* або *Selah* (Hebrew: הלו), яка, як справедливо зазначають дослідники, є "the most difficult word in the Hebrew Bible to translate. Selah is probably either a liturgical musical mark or an instruction on the reading of the text, something like stop and listen" [12, с. 1690–1691]. Отже, на сам текст ця позначка не впливає.

*4 Та знайте, що відділив Господь для Себе
праведного,*

Господь почує мене, коли взиватиму до Нього.

Для виваженого перекладу цього вірша нам потрібно з'ясувати значення двох лексем, які використовує Септуагінта: дієслова *θαυμαστω* і прикметника *δσιος*, що й зумовили появу дивної фрази: "яко удивив Господь преподобного Своего" (слов.). Річ у тім, що в масоретському тексті маємо дієслово *hifla* הִפִּיל, яке перекладається, як "відділив", "відрізнув", а Септуагінта, натомість, чомусь орієнтується на схоже дієслово зі значенням "робити дивним"⁵ – *כ לז*. Ми навмисне відділили і віділили літеру "алеф", бо саме вона, на нашу думку, спричинила неправильне прочитання перекладачами оригінального тексту. Слово *hasid* (חסיד)⁶ також неправильно подається як "святий" або "преподобний". "Вірний",

"богобоязливий", "відданий", "благочестивий", "милостивий" – усі ці епітети є ознаками "праведника". Саме цю лексему ми й використовуємо. Із погляду грецького синтаксису цікавим є використання в цьому вірші (як, до речі, і в другому) конструкції із субстантивованим інфінітивом, яка перекладається підрядним реченням часу. Узагалі ж, зміст цього вірша такий: Господь завжди вирізняє праведного з-поміж нечестивців і вислуховує його молитви.

*5 Тремтій і не грішіть! Роздумуйте в серцях
ваших*

на ложах ваших, і заспокойтеся.

На цей вірш існує чимало екзегетичних тлумачень, до яких ми докладно не вдаватимемося в цій розвідці. Однак, зазначимо, що зумовлені вони хибним, з нашого погляду, перекладом речення: "Гніваючись, не грішіть". Фраза є настільки популярною, що численні перекладачі просто не наважуються її скорегувати. Дієслово *rigzu* (רִגְזוּ)⁸ варто перекладати як "тремтій" або, з огляду на контекст, "тремтій від гніву". Це – перше й основне значення дієслова. Чому Септуагінта використовує лише друге значення дієслова, концентруючи свою увагу лише на афекті гніву, залишається незрозумілим. Насправді, у тексті мається на увазі стан людини, коли вона тремтить від гніву й роздратування, будучи безсилою щось вчинити супроти праведника. "Промовляйте в серцях ваших" – це, очевидно, гебраїзм, який закликає розмірковувати над почутим: псалмоспівець закликає своїх ворогів на самоті осмислити почуте, перебуваючи "на ложах" під час нічного сну, і, зрештою, "заспокоїтися", "замовкнути", відклавши свій безпідставний гнів. Залишається лише здогадуватися, що значить слов'янське "умилитеся на ложах ваших", яке так перекладає дієслово *καταύσω*. Використовуючи музичну термінологію, вірш є кульмінацією, принаймні, цієї частини псалма і виконується на *forte*. Недарма після нього стоїть музична пауза – села.

*6 Приносьте жертви праведні і надійтеся
на Господа.*

"Жертуйте жертви праведності" – так буквально перекладається цей вірш. Псалмоспівець продовжує вмовляти своїх опонентів, натякаючи їм, що їхня зовнішня обрядова жертвність не є фактом живої віри і плодом внутрішнього благочестя й тому не може називатися праведною. На цьому уявний діалог поета зі своїми антитепами завершується.

*7 Багато хто запитує: "Хто покаже нам благо?"
Яви нам світло лиця Твого, Господи!*

Цей надзвичайно глибокий за своїм змістом вірш містить дві лексеми, які привернули нашу увагу. Звичайно, за змістом псалма *τὰ ἑυαθὰ* або *εὐαθ* – це, насамперед, той добробут, якого шукає широкий загаль, запитуючи: "Хто б дав нам побачити те, що буде для нас добром?". Ближче до контексту – це продовольство, якого так бракувало під час гоніння вірним Давидові людям. Ми ж, використовуючи лексему "благо", підносимо це запитання до рівня філософсько-богословської проблеми: *τί ἐστὶν ἀλήθειαν?* Що є істина і, відповідно, у чому справжнє

¹ Тобто, "в утиках".

² Букв.: "Ти мене розпросторив".

³ Букв.: "допоки честь моя – на ганьбу?".

⁴ 03519 за "Еврейско-русским словарём Стронга".

⁵ 06395 за Стронгом.

⁶ 06381 Ibid.

⁷ 02623 Ibid.

⁸ 07264 Ibid.

⁹ 02898 за Стронгом.

благо людини? Саме про це розмірковує автор і в наступному рядку висловлює переконання, що лише Господь, осяйнувши нас світлом Свого Лиця, може не лише дати правдиву відповідь на це запитання, а й задовольнити будь-яку природну людську потребу. *Nesa alenu* (נֶסָא אֶלֵנוּ) – "випробуй на нас" – цю фразу з івриту перекладають по-різному: "піднеси над нами", "осяйни нас", "нехай світить на нас", найчастіше "яви нам", що, на нашу думку, є найбільш доречним. Грецький варіант чомусь використовує тут дієслово ἐστημεῖσθαι, яке, відповідно, перекладають: "позначилося на нас", "відзначив на нас", "знаменася на нас", що порушує логічний виклад думки автора, хоча може бути виправданим змістом наступного вірша.

Наступний вірш є найбільш проблемним у цьому псалмі, про що нам говорить конструбутий слов'янський переклад: "Дал есі веселіє в серці моєм: от плодів пшениці, вина і елєа своєго умножишася". Варто зазначити, що і масоретський текст, і Септуагінта є тут досить непрозорими², а тому іноді провакують перекладачів та екзегетів "додумувати" слова для кращого розуміння. Наприклад: "Ти послав у моє серце *більшу* радість, ніж коли є великий достаток пшениці та молодого вина" або "Ти наповнив *більшою* радістю серце моє, ніж радість тих, що мають багато зерна і нового вина" etc. Не буду суперечити, це – змістовні, але досить натягнуті варіанти. Насправді, зміст цього вірша тісно пов'язаний із біблійними реаліями, окресленими на початку цієї статті: цар Давид радіє з приводу того, що Господь врятував його людей від голоду, коли "примножив їм хліб і вино" (2 Цар. 17, 27–29). Саме від цього і слід відштовхуватися перекладачеві.

*8 Ти наповнив радістю серце моє,
Відколи примножилися у них хліб і вино.*

Отже, смислова канва 7–8 віршів така: 1 рядок 7 вірша – супутники Давида ставлять йому питання; 2 рядок 7 вірша – молитовне звернення Давида до Господа; 8 вірш – цар висловлює радість із того приводу, що його молитва почута й народ отримав поживу. Прокоментований нами на початку статті 9 вірш логічно завершує весь псалом.

La'menase'ah el ha-nehilot mizmor le'David – "Регентів. На нехіпот. Псалом Давида". Саме так перекладається перший вірш п'ятого псалма, який також належить до основного тексту, а містить вказівку на авторство, спосіб виконання і звертається до регента хору. Доповнюючи вже сказане раніше, зазначимо, що слово *ле-менацеах* знаходимо в заголовку 55 псалмів. У сучасному івриті воно вказує на "диригента", ми ж перекладаємо цю лексему – "регент". "На нехіпот" – ὑπὲρ τῆς κληρονομίᾱς краще за все перекласти "на духових інструментах", уникаючи лексем "флейта" і "сопілка", які знаходимо в різних перекладах. Дивним виглядає слов'янський переклад – "о наслідствующем". Зрозуміло, що він відштовхується від значення дієслова κληρονομέω, однак це суперечить масоретському тексту і взагалі, на нашу думку, є прикладом хибної перекладацької інтуїції або, що більш вірогідно, зумовлене відсутністю в перекладачів відповідних словників і довідкових матеріалів. Ще більш дивно виглядає коментар на слов'янський переклад, який пропонує "Толковий Псалтир" Єфимія Зігабена [10, с. 27–28]. Принагідно хочу зауважити, що в заголовках псалмів дослідник знайде вісім різних позначок, які, швидше за все, вказують або на

спосіб виконання твору, або на його музичний жанр: мізмор, псалом, пісня, гімн виконуються то у супроводі струнних, то духових інструментів тощо. Як правильно зазначають дослідники, "філологічний аналіз відповідних псалмів у цьому випадку нічого не дає. Схожі за змістом і стилем псалми іноді мають різні надписи... Переклади цих термінів умовні...Музична сторона псалмів для нас втрачена разом із давніми музичними інструментами, хорами й музичними жанрами" [3, с. 21–22].

Зміст п'ятого псалма такий: 2–4 вірші – праведний Давид благає Господа вислухати його в утисках від нечестивих; 5–7 вірші – відповідь на запитання, чому Бог, Який "ненавидить усіх, що чинять беззаконня", має це зробити; 8–11 вірші – протиставлення Давида, що просить "вести його у правді Божій", повстанцям проти Бога; 12–13 вірші – порятунок несправедливо гнаного Давида звеселить усіх праведників.

*2 Вислухай, Господи, слова мої, зглянься
на благаання моє.*

"Розсуди помисли мої" [9, с. 33–34], "зрозумій думку мою" [3, с. 53], "розумей звання мое" [10, с. 28] – ці варіанти перекладу другої частини наведеного вірша зумовлені масоретським текстом, який варто розуміти так: не завжди я можу звернутися до Господа словами, тоді нехай Він увійде в мої думки і збагне, що в мене на серці. Маємо в рядку синтаксичний паралелізм зі значенням послідовного розвитку думки. "Зглянься на благаання моє" – цей варіант перекладу відображає Септуагінту і, загалом, не суперечить єврейському оригіналу.

*3 Зваж (зверни увагу) на голос моління мого,
Царю мій і Боже мій, бо до Тебе молитимусь я,
Господи!*

У 2–3 рядках привертає увагу синонімічний ряд дієслів зі значенням "звертати увагу, прислухатися", які вживаються в імперативі: "вислухай – зглянься – зваж" – так ми перекладаємо цей ряд, що не суперечить ні масоретському, ні грецькому текстам. Вжите в майбутньому часі троσεῖχομαι підкреслює не те, що псалмоспівець зараз підносить хвалу, а те, що він вихвалятиме лише одного Бога. Так розуміють цей текст більшість тлумачів [3, с. 54; 10, с. 28].

*4 Зранку Ти почувеш голос мій, зранку я стану
перед Тобой і чекаючи.*

У цьому вірші маємо явище паралелізму із синонімічним значенням, а також вживання анафори [6, с. 66] – стилістичної фігури, яка утворюється повтором слова "зранку" (רָקַד bō-qer) на початку кожної фрази. Привертає увагу також дивний вислів слов'янського перекладача "і узириши мя". Останній хотів відтворити, напевне, грецьке дієслово ἐπιφωμαι – "пильно вдивлятися, виглядати", що має значення "очікувати". Однак обидва тексти подають форму дієслова, яка свідчить, що це – дія псалмоспівця.

*5 Бо Ти не є Богом, що хоче беззаконня, і не
оселиться біля Тебе лукавий.*

Тут питання викликає переклад двох лексем: дієслова "оселиться" та субстантивованого прикметника "лукавий". τὸν ῥεῖομαι або ῥα'·υῖ може перекладатися іменником "зло" або прикметником "той, який чинить лукаво"³. Ми залишаємо тут традиційну для слов'янського

¹ 05254 за Стронгом.

² Наприклад, залишається незрозумілим заплутаний синтаксис другого рядка, а також, чому лексема καίρός перекладається як "плід", тоді як вислів ἀπὸ καιροῦ взагалі можна перекласти як "невчасно"; звідки в грецькому тексті взялася лексема "елей"?

³ 07451 за Стронгом.

перекладу лексему *παροικέω* або *йегурха*¹ יגרה, слов'янський переклад подає як "преселитися (до Тебе)", від чого текст не стає більш зрозумілим. "Оселиться біля Тебе" – більш прийнятний, на нашу думку, варіант.

*6 Не встануть нечестиві перед очима Твоїми –
Ти зненавидів усіх, що чинять беззаконня.*

*7 Ти погубиш усіх, хто говорить неправду.
Кровожерливою та підступною людиною гидує
Господь.*

Із лексичного та синтаксичного поглядів масоретський і грецький тексти не містять у цих двох віршах істотних розбіжностей. Навіть слов'янський текст, за винятком фрази "мужа кровей", не становить проблеми. "Кровожерлива людина" або "вбивця" – з таким варіантом перекладу нині погоджується більшість фахівців. Крім того, три паралельні уривки тут немовби пояснюють і посилюють думку псалмоспівця про "нечестивих", якими буквально δελύσεται – "гидує Господь".

*8 Я ж з великої милости Твоєї увійду в дім Твій,
поклонюся до храму святого Твого у страхі
перед Тобою.*

*9 Господи, через ворогів моїх веди мене у правді
Твоїй, вирівняй переді мною дорогу Твою.*

Якщо компаративний аналіз єврейського та грецького текстів восьмого вірша не виявляє особливих розбіжностей, то в дев'ятому бачимо, як по-різному розставлені смислові акценти в оригіналах і в перекладах. Проаналізуємо слов'янський переклад, на який, очевидно, зорієнтовані більшість українських: "Господи, настави мя правдою Твоею. Враг моїх ради ісправи пред Тобою путь мой". По-перше, фраза "враг моїх ради" стосується першої половини вірша і лише тоді набуває змісту: "всупереч ворогам моїм" [3, с. 56], "незважаючи на ворогів моїх", "хоча вороги чекають у засідці" [9, с. 37] або ближче до тексту, як у нас, "через ворогів моїх". Можливий також варіант "заради (μυῖ) ворогів моїх". Так, принаймні, буде за словником Стронга². По-друге, з тексту очевидно, що саме псалмоспівець просить у Господа вирівняти перед ним Божу дорогу, а не навпаки. Рівний, тобто, позбавлений прихованих спокус шлях праведності, яким крокує людина, – ось про що благає духовний поет.

*10 Бо немає істини в їхніх устах, серце
їх лукаве, гріб відкритий – гортань їх,
а язика їхні облесливі.*

*11 Осуди їх, Боже, нехай впадуть від власних
намірів, через безліч нечестя їхнього відкинь їх,
бо вони збунтувалися проти Тебе, Господи.*

"Серце їх – руїна, погибель", – так можна перекласти частину десятого вірша, якщо відштовхнутися від масоретського варіанту (*haw-wō-wt*) – לִיבָּ.³ На жаль, запропонована Септуагінтою лексема *μάταιος* була перекладена слов'янською, як "суєтний". Звідси – "серце їх суєтно". Ми залишаємо тут лексему "лукавий", як це наведено в Київському Псалтирі 1920 р. Щодо останньої фрази 10 вірша, то тут маємо цікавий варіант перекладу єврейського тексту: "На їхніх язиках можна послизнутися" [3, с. 57]. "Впасти від власних задумів" або "полягти від замислів своїх" [9, с. 38], значить, "загинуть". Тому,

наприклад, Іван Хоменко і вживає цю лексему: "Нехай від власних замислів згинуть". Принаймні, слов'янський варіант "да отпадут от мислей своїх" не відображає оригінал. Так само, як і останнє речення 11 вірша: "яко прегорчиша тя, Господи". Невідомо чому, але з усіх значень дієслова *παράτρεκράινω* перекладачі обрали не "повставати проти когось", а "засмучувати"⁴. Ось і вийшов такий недолугий переклад.

*12 І нехай звеселяться всі, що уповають
на Тебе, вони повіки радітимуть, а Ти
захищатимеш їх, і будуть хвалитися Тобою всі,
що люблять ім'я Твоє.*

*13 Бо Ти благословляєш праведника, Господи, і
благоволінням, наче щитом, оточуєш його.*

У 12 вірші нас цікавить лише фраза: "а Ти захищатимеш їх", яку слов'янський переклад подає так: "і вселилися в них". Невідомим залишається, звідки в Септуагінті з'явилося дієслово *κατασκήνω*, яке вплинуло на появу такого перекладу, але, на нашу думку, тут має рацію масоретський текст: *wə-tā-sēk⁵ qōṭi* – "і покриєш (їх)", тобто, "захистиш" Своїм благоволінням, про яке йдеться в останньому вірші. І знову маємо тут розбіжність у текстах, яка яскраво позначилася на слов'янському перекладі: "яко оружиєм благоволення вінчал єси нас". *ta'·tə·gen·nū⁶ :nṣṣṣ* – "Ти оточиш його" – так читаємо в єврейському тексті. Маємо цікаві міркування з цього приводу Шимшона Гірша, який проводить певну паралель між дієсловами "оточувати" та "відділяти" або "виділяти", згадуючи слово "корона", яка символізує виокремлення певної особи [9, с. 39]. Проте це все одно не дає відповіді на запитання, звідки виник текст Септуагінти: "вінчав нас" і як він стосується до попереднього тексту. До речі, Єфимій Зігабен, укладаючи свій "Тлумачний Псалтир", надає пояснення, спираючись на масоретський текст [10, с. 31]. І остання примітка для цього псалма: мається на увазі саме "щит Божого благовоління", який оточує людину, покриваючи її, а не просто "зброя". Як зазначають дослідники, такий щит робили на зріст людини, а іноді він являв собою переносну стіну, яка оточувала воїна з трьох боків [3, с. 58]. Отже, маємо у 13 вірші яскраве порівняння в поетичному тексті і, крім цього, явище паралелізму із синонімічним значенням.

На цьому ми можемо завершити наші лінгвістичні схоплі до 4–5 псалмів і запропонувати читачам познайомитися з перекладами аналізованих творів.

Псалом 4

*1 "Регентові. На струнних інструментах. Псалом
Давида"*

2 Коли я кличу, вислухай мене, Боже правди моєї.

В тісноті⁷ Ти дав мені простір⁸.

Помилуй мене і вислухай молитву мою.

*3 Сино Людські! Допоки будете ганьбити славу Мою?⁹
Навіщо любите марноту і шукаєте неправди?*

*4 Та знайте, що відділив Господь для Себе праведного,
Господь почує мене, коли взиватиму до Нього.*

*5 Тремтіть і не грішіть! Роздумуйте в серцях ваших
на ложах ваших, і заспокойтеся.*

6 Приносьте жертви праведні і надійтеся на Господа.

¹ 01481 за Стронгом.

² 04616 за Стронгом.

³ 01942 за Стронгом

⁴ Напевно, за принципом: "перше, що трапилося у словнику".

⁵ 05526 за Стронгом.

⁶ 05849 за Стронгом.

⁷ Тобто, "в утисках".

⁸ Букв.: "Ти мене розпросторив".

⁹ Букв.: "допоки честь моя – на ганьбу?"

7 Багато хто запитує: "Хто покаже нам благо?"
Яви нам світло лица Твого, Господи!
8 Ти наповниє радістю серце моє,
Відколи примножилися у них хліб і вино.
9 В мирі я ляжу й відрозу засну,
Бо Ти, Господи, єдиний оселив мене в безпеці.

Псалом 5

1 Регентові. На духових інструментах. Псалом Давида.
2 Вислухай, Господи, слова мої, зглянься на благання моє.
3 Зваж на голос моління мого, Царю мій і Боже мій, бо до Тебе молитимусь я, Господи!
4 Зранку Ти почувеш голос мій, зранку я стану перед Тобою і чекатиму.
5 Бо Ти не є Богом, що хоче беззаконня, і не оселиться біля Тебе лукавий.
6 Не встануть нечестиві перед очима Твоїми – Ти зненавидів усіх, що чинять беззаконня.
7 Ти погубиш усіх, хто говорить неправду. Кровожерним і підступним гидує Господь.
8 Я ж з великої милости Твоєї увійду в дім Твій, поклонюся до храму святого Твого у страхі перед Тобою.
9 Господи, через ворогів моїх веди мене у правді Твоїй, вирівняй переді мною дорогу Твою.
10 Бо немає істини в їхніх устах, серце їх лукаве, гріб відкритий – гортань їх, а язика їхні облесливі.
11 Осуди їх, Боже, нехай впадуть від власних намірів, через безліч нечестя їхнього відкинь їх, бо вони збунтувалися проти Тебе, Господи.
12 І нехай звеселяться всі, що уповають на Тебе, вони повіки радітимуть, а Ти захищатимеш їх, і будуть хвалитися Тобою всі, що люблять ім'я Твоє.
13 Бо Ти благословляєш праведника, Господи, і благоволінням, наче щитом, оточуєш його.

Список використаних джерел

1. Десницький А. С. Поетика біблейського параллелізму / А. С. Десницький. – Москва: Біблейско-богословський інститут св. Апостола Андрія, 2007. – 554 с.
2. Еврейско-русский и греческо-русский словарь-указатель на канонические книги Священного Писания: с коммент. на основе словаря Дж. Стронга / сост. Ю. А. Цыганков. – Санкт-Петербург: Библия для всех, 2005. – 559 с.
3. Книга Псалмов ["Тегилім"]; пер. с иврита Меира Левинова. – Москва: Книжники; Лехаим, 2011. – 880 с.

4. Кожушний О. В. Лінгвістичні схоїї до українськомовного перекладу 50-го і 90-го псалмів / О. В. Кожушний // *Studia Linguistica*. Збірник наукових праць. – Київ: ВПЦ "Київський університет", 2020. – Вип. XVI. – С. 71–85.
5. Кожушний О. В. Лінгвістичні схоїї до українськомовного перекладу 1–3 псалмів / О. В. Кожушний // *Вісн. Київ. нац. ун-ту. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. – Київ: ВПЦ "Київський університет", 2022. – Вип. 2 (32). – С. 36–39.
6. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – Київ: ВЦ "Академія", 2007. – Т. 1.
7. Псалми. Притчі. Сучасний переклад з давньоєврейської мови. – Київ: Українське Біблійне Товариство, 2016. – 102 с.
8. Псалтир. Пісні-псалми Давида царя і пророка. – Видання УАПЦ в Австралії і Новій Зеландії, 1989. – 158 с.
9. Терілім – Псалми. Коментар рабина Шимшона Рафаеля Гірша; пер. Гедалії Спинаделя, Дзвінки Матіаш. – Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2020. – Т. 1. – 416 с.
10. Толковая Псалтирь Ефимия Зигабена, изъясненная по свято-отеческим толкованиям; пер. с греческого. – К., 1882. – 420 с.
11. *Biblia Hebraica Stuttgartensia: A Reader's Edition* (Hebrew Edition). – Hendrickson Publishers, Inc.; Bilingual edition (January 1, 2015), 1800.
12. *The Enhanced Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon*. – Based on the 1906 edition originally published by Clarendon Press: Oxford, 2000.
13. *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes* edidit Alfred Rahlfs. – Deutsche Bibelgesellschaft, 1979.

References

1. Desnitskii, A. S. (2007). *Poetika bibleiskoho parallelizma* [Desnitsky A.S. Poetics of biblical parallelism]. M.: Bibleisko-bohoslovskii institut sv. Apostola Andreia (In Russ.)
2. *Evrejsko-russkij i grechesko-russkij slovar'-ukazatel' na kanonicheskie knigi Svjashhennogo Pisanija* (2005). S komment. na osnove slovarja Dzh. Stronga / [sost. Cygankov Ju.A.]. SPb.: Biblija dlja vseh. (In Russ.)
3. *Kniga Psalmov* (2011). ["Tegilim"] / Perevod s ivrita Meira Levinova. M.: Knjizniki; Lehaim (Biblioteka evrejskikh tekstov. Pervioistochniki). (In Russ.)
4. Kozhushnyi, O.V. (2020). Linhvistychni skholii do ukrainskomovnoho perekladu 50-ho i 90-ho psalmiv [Linguistic scholia to Ukrainian translation of 50th and 90th psalms] *Studia Linguistica. Zbirnyk naukovykh prats*. Vol. XVI. K.: Vydav.-polihraf. tsentr "Kyivskiy universytet", p. 71–85. (In Ukr.)
5. Kozhushnyi, O.V. (2022) Linhvistychni skholii do ukrainskomovnoho perekladu 1-3 psalmiv. *Literaturoznavstvo. Movoznavstvo. Folklorystyka*. Vol. 2 (32). K.: Vydav.-polihraf. Tsentr "Kyivskiy universytet", p. 36–39. (In Ukr.)
6. *Literaturoznavcha entsyklopediia*: u 2 t. (2007). Avt.-uklad. Yu. I. Kovaliv. Kyiv: VTs "Akademii", V. 1: A – L. (In Ukr.)
7. *Psalmi. Pritychi*. Suchasnyi pereklad z davnoievreiskoi movy. (2016). [Psalms. A Modern Translation from Ancient Greek]. K.: Ukrainske Bibliine Tovarystvo. (In Ukr.)
8. *Psaltyr. Pisni-psalmy Davyda tsaria i proroka*. (1989). [The psalms of David the king and the prophet]. Vydannia UAPT's v Avstralii i Novii Zelandii. (In Ukr.)
9. *Tegilim – Psalmy*. (2020). Komentar rabyna Shymshona Rafaelia Hirsha. T. 1 / per. Hedalii Spynadeliia, Dzviniky Matiashe. K.: DUKh I LITERA. (In Ukr.)
10. *Tolkovaya Psaltir Efimiya Zigabena, izyashennaya po svyato-otcheskimi tolkovaniyam*. (1882) Per. s grecheskogo. K. (Reprintnoe izdanie). (In Russ.)
11. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. (1800). A Reader's Edition (Hebrew Edition) Hendrickson Publishers, Inc.; Bilingual edition (January 1, 2015).
12. *The Enhanced Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon*. (2000). Based on the 1906 edition originally published by Clarendon Press: Oxford.
13. *Septuaginta*. (1979). Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs. Deutsche Bibelgesellschaft.

Надійшла до редколегії 15.03.23

Oleh Kozhushnyi, PhD (Philol.), PhD (Theol.), Associate Prof.
ORCID: 0000-0002-5104-3161
e-mail: olorch@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

LINGUISTIC SCHOLIA TO THE UKRAINIAN TRANSLATION OF THE 4th – 5th PSALMS

The Psalter is the most famous collection of religious poetry in the world, which is actively used during religious services by representatives of all Abrahamic religions. In view of this, the constant work of theologians and philologists on the interpretation and translation of psalms into different languages and for different intended audiences is going on. Despite the emergence of isolated attempts to translate the Psalter into the modern Ukrainian literary language, the study of biblical poetry from the point of view of the relationship between the Hebrew and Greek texts, as well as their adequate reproduction in the Ukrainian language, taking into account the active centuries-long use of the Slavic translation, remains relevant for the domestic scientific and theological community. Pointing out a practical way to solve this problem, the author proposes his own linguistic scholia to the Masoretic, Greek and Slavic texts of the 4-5 Psalms and also offers a version of their translation. The original texts from Biblia Hebraica Stuttgartensia and Septuaginta were used for the work, as well as the commonly used text of the Psalter in the Church Slavonic language. As for Ukrainian translators, the researcher focuses on the liturgical Psalter in the Kyiv translation of 1920, the text of which was edited in 1947 by professors of the Ukrainian Theological Academy in Munich, and the Book of Psalms from the translation department of the Ukrainian Bible Society in 2016: this text claims to be academic and is the latest linguistic word on this topic in Ukrainian biblical studies. The material presented in the article will be useful not only for the Ukrainian specialists in the biblical studies but also for philologists-translators, literary scholars – all those who are interested in hermeneutics and exegesis of the biblical texts.

Keywords: *Psalter, Slavic translation, Septuagint, masoretic text, parallelism, modern translation.*